

■ Xəyalə Rəis
teatrşünas

5 sentyabr 2019

WWW.KASPI.AZ

TEATR
10

Elə bil dünən mövsümlə vıdalaşib tətillə yollanmışdıq, bir də onda ayıldığ ki, yeni mövsüm qapımızın kənarındadır. “Mən gəldim” - deyir. Mövsüm başladısa, biz də başladığ deməkdir. İşimiz nədən ibarətdir? Yenə paytaxtda və bölgələrdə fəaliyyət göstərən teatrlarımızın fəaliyyətini izləmək. Teatrlarımızda baş verən yaradıcı mühiti işıqlandırmaq və bəzən olduğu, bəzən də görüldüyü kimi sizlərə təqdim etmək. Mövsüm sonuna çıxmazdan öncə teatrlarımızın rejissorları ilə yeni mövsümlə bağlı müzakirələr edirdik, bəziləri yarızarafat yeni mövsümdə nələr olacaq sualını eşidəndə “Geri dönüşümüz möhtəşəm olacaq” fikrini səsləndirmişdilər. İndi üzümü o rejissorlara tutub soruşmaq istəyirəm ki, “Möhtəşəm dönüşə hazırsınız?”

Məzuniyyətdən geri döndükdən sonra bəzi teatrlarımızın kol-

yə, amal eyni deyilmi? Hər nə qədər tamaşaya müasir baxış, yozum tərzı qatsan da, o müstəvidən kənara çıxış imkanları yoxdur. Özünə daha bir düşmən qazanmamaq üçün bəzən susursan və bilirsən ki, bu, nə sənın deməyinlə düzələndir, nə də yazmağınla. İllərdir deyilir, müzakirə edilir hamam həmin hamamdır, tas da ki....

Məgər məsələ tək cə çevir tətı, vur tətı təkrrar-təkrrar tamaşaya qoyulan əsərlərdir? Teatrşünas, tənqidçi İsrəfil İsrəfilov mətbuata mövsümdən gözləntiləri ilə bağlı açıqlamasında deyib ki, artıq neçə ildir, mövsümlər bir-birini əvəz eləsə də, mədəniyyət hadisəsi olan, bədii fakta çevrilən tamaşa yaranmır. Yəni, elə bir iş ki, həm tamaşaçı zövqünü formalaşdırmağa yönəlsin, həm də bütövlükdə Azərbaycan teatrını keyfiyyət cə yeni pilləyə qaldırsın. Belə sənət

Azərbaycanda teatr işinin cırlaşmasına aparır. Yeni biz regressiv proses müşahidə edirik. Və bunu kənardan müşahidə edən teatr tənqidi də vəziyyəti dəyişmək üçün elə bir ciddi addımlar ata bilmir”.

Fikirlərinde haqlıdır mı? Məncə, haqlıdır. Hər mövsüm eyni problemlə, eyni məsələ ilə üz-üzə qalıraq. Yəni bu qədərmi çətindir? Cəlil Məmmədquluzadənin, Hüseyn Cavidin, Mirzə Fətəli Axundzadənin və digər klassiklərin, lap elə Əli Əmirlinin əsərlərindən başqa tamaşaya qoymaq üçün əsər tapılmırmı? Yan qapımızda, ətrafımızda, çevrəmizdə o qədər roman kimi hadisələr baş verir ki. İnsanlara onların özlərini olduğu kimi, doğruları ilə yanlışları ilə təqdim etmək üçün əsərmi yazılması lazımdır? İndiki halda dünya teatrlarının bir çoxları belə dram əsərlərindən imtina ediblər. Bu-

raqlı insanlarıq. Hər zaman bizə maraqlı gəlib ki, görəsən qonşunun evində nə baş verir? İnsanlarımızın içində olan bu maraq hissi bizi o tamaşaya baxmağa məcbur edəcək. İnanın ki, edəcək.

Məqsədim yol göstərmək deyil, çünki o iqtidarda da deyiləm. Ancaq sizə öz şəxsi təcrübəmi paylaşa bilərəm. Evdə böyüdüyüm və onlarla böyüdüyüm 4 yaşlı uşaqlarıma uşaqlığımdan bəri eşitdiyim və sevrək dinlədiyim “Şəngülüm, Məngülüm və Şüngülüm” nağılını danışdım. Birdən oğlum sözümü kəsib “Ay ana, Şəngülümün anası necə canavarın qarnını yarıb balasını ordan çıxarır ki, axı, canavar onu yeyib, ölən Şəngülüm yenidən necə dirilir? 2 bala keçir bir canavarın qarnına necə sığışır? Sən, deyərsən, başımızı aldadırsan” ifadələrini eşidəndə anladım ki, mən övladlarıma bir az gec qalmışam. Nə biz həmin ki adam deyilik, nə də böyüyən bu uşaqlar əvvəlki nəslin uşaqları. Bu gün böyüyən uşaqlar o nağıllara inanmırlar. Yəni, deməyim odur ki, siz göstərdiyiniz o səhnəciklərlə ancaq bizim nəslin uşaqlarını aldada bilirdiniz, indiki dövrün uşaqları və eləcə də gəncələr tamamilə başqa bir ruhda və mühitdə böyüyürlər. Onları nəyəsə inandırmaq müşkül məsələdir. Bu işdə canlı sənət növü olan teatrlarımızın üzərinə böyük yük düşür. Mən evdə dörd yaşlı olan iki uşağa nəyisə inandırmağa çətinlik çəkdiyim halda, teatrlarımız elə bir hekayə göstərməlidirlər ki, biz onlara inanaq. Daha nə o “Şəngülüm, Məngülüm, Şüngülüm” nağılı, nə də klassiklərimizin əsərləri əvvəlki effekti verir. Nə mən evdə övladlarıma o nağıllarımızı inandırmaqda mahirəm, nə də siz hazırladığınız tamaşalarla tamaşaçıları aldada bilərsiniz. 146 yaşlı teatrim, gəl, qəbul edək ki, ikimiz də bu məsələdə bir az zamanla ayaqlaşmırıq, geridə qalmışıq.

Ancaq ısrarlıyam, yeni nağıllar öyrənəcəyəm. İçində onların sevdidi Spiderman, Şrek, Batman, Airman (dəmir adam) kimi qəhrəmanları olan və dünyanı fəth edən hekayələr öyrənəcəyəm. Onlar bu dəfə canavarın qarnından çıxmayacaqlar, dünyanı xilas etmək üçün birlikdə mübarizə aparacaqlar. Ümid edirəm ki, bu mövsüm teatrlarımız da öz amallarında bu qədər ısrarlı olacaqlar.

Açıq desək, teatrlarımızda istedadlı rejissorlarımız, aktyorlarımız az deyil. Çox təəssüf ki, onların bədii imkanları, potensial yaradıcılıq hünəri ortaya qoyulmur və biz, ən azı, Avropa mədəni məkanında öz sözümüzü deyə bilmirik. Və o aktyorların da yaşı keçir, onların da arzuladıqları obrazları oynamaq imkanları olmur. Sizi inandırım ki, bu klassik əsərləri oynamaq heç onların da ürayindən deyil. Ürək də ki, çox həssas məsələdir, bir dəfə qırıldımı, sonra bərpa etmək olmur.

Son olaraq isə yeni mövsümdə özüməndən də, teatrlarımızdan da bu mövsüm gözləntilərim böyükdür. Yəni ki, yeniliyə həvəs və istək olsun. Türklər demiş, “Sən istə, yetər”.

lektivlərinin bir araya yığışıb, Bədii Şuranın iclasından sonra ümumi şəkil çəkdirərək “Lap elə biz də başlamışıq” kimi ötürdüyü ismarıqları da gördüm. Görünür, siz də bu möhtəşəm dönüşə hazırsınız. Gözəl təşəbbüsdür. Niyə də olmasın?

Bəs, görəsən mövsüm ərzində bizi nələr gözləyir? Bu sualla avqustun sonuna yaxın teatrlarımıza müraciət etmişdim. Soruşdum ki, deyin görək təzə mövsümdə teatrın repertuarında, səhnəsində nələri görüb təəccüblənəcək, hansı tamaşaları görəndə qəşş edib üreyimiz gedəcək? Öyrənmiş oldum ki, ötən mövsüm başqa teatrın səhnəsində premyerası hazırlanan əsər indi digər teatrdə repertuara daxil ediləcək. Və maraqlısı da odur ki, hər mövsüm fərqli teatrlardan eyni əsərlərin adlarını eşidirik, sanki tarix təkrarlanır. Əzbərlənmiş təqdimetmə üsulu ilə - “Klassik əsərə müasir baxış, müasir yozum tərzı, müasir üsulla təqdimat”. Sual olunur - “müasir yozum tərzı deyəndə nəyi nəzərə tutursunuz?”. Cavab verilir - “Bu dəfə siz müasir dövrümüzə səsleşən, zamanımızda ən aktual məsələlərə elə bizim teatrın səhnəsində aydınlıq tapacaqsınız”. Ürəkli biri də çıxıb demir ki, əsər eyni əsər, məzmun eyni məzmun, orada nə şou göstərirsən göstər, tamaşaçıya ötürdüyün mesaj, qa-

hadisələri, təəssüf ki, müşahidə olunmur: “İkinci tərəfdən, hər bir teatr mövsümü müstəqil Azərbaycan teatrının dünya teatr məkanına, dünya teatr prosesinə inteqrasiyasını təmin etməlidir. Təəssüf ki, bu da baş vermir. Doğrudur, ara-sıra müxtəlif teatr festivallarında iştirak var, xarici ölkələrin mətbuat orqanlarında bizim teatr tənqidçilərinin çıxışları var. Yəni, Azərbaycan teatri bu gün əvvəlki illərdə olduğu kimi, dramaturji ədəbiyyat qıtlığı yaşayır. Azərbaycan teatri qeyri-adi, kreativ istedad nümayiş etdirən rejissor işi görə bilmir. Halbuki Azərbaycanda bu gün çox maraqlı, istedadlı aktyorlar var. Sadəcə bunlara öz potensiallarını, yaradıcı imkanlarını ifadə etmək və daha geniş miqyaslı rollarla tamaşaçı qarşısına çıxmaları üçün elə bir ciddi imkanlar yaranmır. Yəni dramaturgiya qıtlığı öz yerində, rejissuranın üslub imkanlarının məhdudlaşması öz yerində, aktyorların da özlərinin ifadə imkanlarını cüzi şəkildə ortaya qoymaları bütövlükdə

günə səsleşən hekayələr əsasında tamaşa hazırlayan rejissorların tamaşaları ilə teatrların repertuarı dolub-daşır. Çox uzağa getmirəm, elə ötən mövsümün sonunda I Lənkəran Beynəlxalq Teatr festivalında Böyük Britaniyanın “Two Destination Language” teatrının aktyorları Katerina Radeva və Alistair Louninin ifasında “Near Gone” tamaşasını izlədik. Onlar bu tamaşa ilə dünyanı gəzir və aktrisa Katerina Radevanın başına gələn hadisəni tamaşaya çevirərək nümayiş etdirir. Başına gələn hadisə nədir? Qısaca, belə deyim, o başqa bir məmləkətdə çalışır və doğulduğu torpaqda bacısının başına pis bir hadisə gəlir, bacısı ölüm-dirim savaşı verir və o an Katerina bacısının yanında ola bilmir. Hadisə vur-tut bundan ibarətdir. Məmləkətimizdə insanların başına gələn əhvalatlardan, maraqlı hadisələrindən Katerina kimiləri bütün teatrların repertuarını dolduran tamaşalar hazırlayır. Vallah, o tamaşalara “bəh-bəh”lə baxırlar. Biz, axı, ma-